Balans van het **Federale Bijenplan** 2012-2014

© NJ Vereecken

Décennie des Nations Unies pour la biodiversité

Convention on Biological Diversity

.be

Inhoudsopgave

1. Inleiding 5

2. Context en evolutie 7

2.A. Problematiek rond de teloorgang van wilde en honingbijen: bestuiving in gevaar 7
2.A.1. Bestuiving, een van de talloze diensten van de natuur 7
2.A.2. Een zeer verontrustende trend die blijft duren 7
2.A.3. De bijenteelt, meer dan een economische sector 8

2.B. Factoren van de teloorgang: evolutie van het onderzoek 9
2.B.1. Onvoldoende voedingsbronnen 9
2.B.2. Klimaatveranderingens 10
2.B.3. Pesticiden 10
2.B.4. Pathologieën 11
2.B.5. De handel in bijen en hommels: een nieuwe risicofactor? 12
2.B.6. Synergie tussen factoren en relatief belang van elke factor 13

2.C. Beschermingsmaatregelen 14
2.C.1. Wereldwijde maatregelen 14
2.C.2. Europese maatregelen 14
2.C.3. Elders in de wereld 15

3. Uitvoering van het plan: balans 16

3.A. Inleiding 16

3.B. Transversale ondersteuning: bestuur en communicatie 17
3.B.1. Borg staan voor het federale bestuur en de nationale coherentie van het Bijenplan 17
3.B.2. Borg staan voor de communicatie rond het Federale Bijenplan: 18
3.B.2.1. Het Bijenplan onder de aandacht brengen 18
3.B.2.2. Toegang bevorderen tot milieu-informatie over bijen 20
3.B.2.3. Ontwikkeling van instrumenten voor sensibilisering en communicatie 21
3.B.2.4. Ondersteuning van initiatieven voor de bijen 22

3.C. Prioritaire thema's 23
3.C.1. De gezondheid van de bijen verbeteren 23
3.C.2. De markt heroriënteren ten gunste van de biodiversiteit en in het bijzonder van de bestuivers 24
3.C.3. De imkers responsabiliseren en de producten van de bijenkorf valoriseren 25
3.C.4. De monitoring en bewaking van de bijen versterken 26
3.C.4.1. Pilootbewakingsprogramma voor bijenziekten 26
3.C.4.2. Multifactoriële bewaking 27
3.C.4.3. Monitoring van de blootstelling aan pesticiden 28
3.C.5. De risico's voor bijen identificeren, evalueren en bewaken 29
3.C.5.1. De invasieve soorten 29
3.C.5.2. Biociden 29
3.C.5.3. Pesticiden 29
3.C.5.4. Opduikende risico's 32
3.C.6. De bestuiving integreren in de federale, Europese en andere beleidslijnen, plannen en programma's 34
3.C.6.1. Federaal Reductieplan voor Pesticiden (FRPP) 34
3.C.6.2. De ontwikkeling van het onderzoek over bestuiving en bijen 35

3.D. Conclusie en langetermijnontwikkeling van het Plan 36

© Irochka - Fotolia.fr

1. Inleiding

Het Bijenplan 2012-2014 werd in oktober 2012 gelanceerd. Dit plan liep officieel ten einde in 2014. Het is evenwel het startpunt van een nieuwe benadering van de problematiek rond bijen en bestuiving, een van de "diensten" die worden bewezen door de biodiversiteit en de ecosystemen.

In dit document is een niet-volledige bijwerking opgenomen van de wetenschappelijke literatuur en van de maatregelen die op de verschillende machtsniveaus werden genomen buiten de federale overheid.

Vervolgens maken we een beknopte balans op van de resultaten en realisaties van de plannen. Daarbij moeten we steeds voor ogen houden dat het gaat om initiatieven die op langere termijn in stand gehouden dienen te worden opdat ze ook daadwerkelijk resultaat zouden opleveren.

Het laatste deel van dit document wordt besteed aan de toekomst en aan de manier waarop de federale administratie haar inspanningen wil voortzetten om het voortbestaan van bijen en de diensten die ze ons bewijzen, te garanderen.

© NJ Vereecken

2. Context en evolutie

2.A. Problematiek rond de teloorgang van wilde en honingbijen: bestuiving in gevaar

2.A.1. Bestuiving, een van de talloze diensten van de natuur

Er zijn twee grote types vectoren voor de bestuiving: de wind, die instaat voor de bestuiving van 20% van de bloemendragende planten, en de dieren, in hoofdzaak insecten, die 80% van de bloemendragende planten bestuiven. Meer dan 100.000 soorten insecten, vogels en zoogdieren dragen er hun steentje toe bij.

Insecten, en dan vooral de bijen, zijn veel doeltreffendere bestuivers dan de wind, omdat ze de pollen rechtstreeks van de ene bloem overbrengen op de andere.

Het Bijenplan 2012 - 2014 was een antwoord op een alarmerende vaststelling: bijen gaan er de laatste 20 jaar sterk op achteruit in heel de wereld, een achteruitgang die wordt veroorzaakt door verschillende factoren. Dit verschijnsel treft vooral Europa, Noord-Amerika en Centraal-Amerika. Het gaat gepaard met een zorgwekkend sterftecijfer onder de honingbijen. Maar ook de wilde bijen gaan erop achteruit.

2.A.2. Een zeer verontrustende trend die blijft duren

Die trend brengt de bestuivingsfunctie van de bijen in gevaar, met mogelijke gevolgen niet enkel voor de economie maar ook voor onze voedselveiligheid. Ook al hebben we op de bijdrage van de bestuiving tot de Europese economie een cijfer kunnen plakken (€ 14,2 miljard per jaar[1], een cijfer dat waarschijnlijk een grove onderschatting is), toch weten we nu al dat we te weinig bestuivers hebben om te kunnen beantwoorden aan de behoeften van onze landbouw. En dat is een trend die nog verergerd zou kunnen worden als gevolg van de toenemende vraag naar voedingsproducten en biobrandstoffen[2]. Het verlies zou wel eens aanzienlijk kunnen zijn: bijna 13 miljard alleen

1 Gallai N., Salles J.M., Settele J., Vaissière B.E., 2009. Economic valuation of the vulnerability of world agriculture confronted with pollinator decline. Ecological Economics 68, 810-821

2 Breeze TD, Vaissière BE, Bommarco R, Petanidou T, Seraphides N, et al. (2014) Agricultural Policies Exacerbate Honeybee Pollination Service Supply-Demand Mismatches Across Europe. PLoS ONE 9(1): e82996. doi:10.1371/journal.pone.008299.http://www.plosone.org/article/info%3Adoi%2F10.1371%2Fjournal.pone.0082996

al voor de sojateelt[3].

België vormt helaas geen uitzondering op de teloorgang van de bijen die op wereldschaal kan worden vastgesteld. De honingbij, Apis mellifera, is er eveneens bedreigd. Het sterftecijfer in de Belgische bijenkorven tijdens de winter van 2012 - 2013 bedroeg ± 33%. Van de 370 gekende wilde bijensoorten, is meer dan de helft zeldzaam of sterk op de terugweg. Sommige zijn zelfs reeds volledig verdwenen uit het land. In Europa wordt 24% van de hommels met uitsterven bedreigd. Zij staan op de rode lijst van bedreigde soorten van de IUCN[4].

Het is echter van cruciaal belang om zowel de honingbijen als de wilde bijen in stand te houden: wilde bijen zijn doeltreffender dan honingbijen[5], maar honingbijen zijn «bekwamer». Uit de gegevens blijkt bovendien dat de bestuiving, met name die van gewassen en dus hun productiviteit, aanzienlijk wordt verbeterd door de gelijktijdige aanwezigheid van honing- en wilde bijen[6].

2.A.3. De bijenteelt, meer dan een economische sector

De bijenteelt is veel meer dan een economische activiteit. Voor de meeste imkers is bijenteelt pure passie en, voor onze maatschappij, de garantie van de continuïteit in de bestuiving van onze gewassen en tuinen.

De sector wordt evenwel volop getroffen door deze teloorgang en ondervindt tal van moeilijkheden bij de aanpak van dit probleem: onzekerheid over de factoren die de achteruitgang veroorzaken, gebrekkige opleiding van dierenartsen met betrekking tot de specifieke sanitaire behandeling van de bijenkolonies, onvoldoende doeltreffende geneesmiddelen, problematische traceerbaarheid van bijenkorven (wat te maken heeft met de ondermaatse registratie van imkers, zie punt 4.C.3) waardoor een alarm- en snelle-interventiesysteem zou ingevoerd kunnen worden bij sanitaire risico's, gebrekkige flexibiliteit bij de aanschaf en het beheer, door de imkers, van de noodzakelijke behandelingen.

3 Milfont, M.O., Rocha, E.E.M., Lima, A.O.N & Freitas, B.M. (2013). Higher soybean production using honeybee and wild pollinators, a sustainable alternative to pesticides and autopollination. Environmental Chemistry Letters 11:335-341 DOI: 10.1007/s10311-013-0412-8.

4 https://www.iucn.org/fr/?14612/1/Bad-news-for-Europes-bumblebees

5 Wild Pollinators Enhance Fruit Set of Crops Regardless of Honey Bee Abundance. Science 339, 1608 (2013); Lucas A. Garibaldi et al. DOI: 10.1126/science.1230200. http://www.sciencemag.org/content/339/6127/1608

6 Synergistic effects of non-Apis bees and honey bees for pollination services. Claire Brittain, Neal Williams, Claire Kremen and Alexandra-Maria Klein Proc. R. Soc. B 2013 280, 20122767, published online 8 January 2013.

2.B. Factoren van de teloorgang: evolutie van het onderzoek

Men is het er ondertussen ruimschoots over eens dat er verschillende oorzaken zijn voor de teloorgang van de bijen. Sommige van deze factoren hebben specifiek betrekking op de honingbij. Zoals de pathologie (parasieten, virussen, bacteriën en schimmels), en de aantasting van het immuniteitssysteem als gevolg van de zwakke genetische diversiteit binnen de soort Apis mellifera. Deze ondermaatse genetische diversiteit wordt met name verklaard door de herhaalde selectie van bijen met kenmerken die interessant zijn voor de imkers, zoals de honingproductiviteit of hun niet-agressieve karakter. Maar ook andere bijenteeltpraktijken zouden kunnen bijdragen tot de verzwakking van de honingbij.

Andere factoren gelden voor alle bijensoorten. De chemische contaminatie (door pesticiden en biociden) wordt steeds meer met de vinger gewezen door de wetenschappelijke gemeenschap als een van de belangrijkste bedreigingen voor de bijenpopulaties. In Europa vormen bepaalde invasieve exotische soorten een mogelijke bedreiging voor de bijen. De erosie van de biodiversiteit, en dus de vermindering van de voedingsbronnen, is een bepalende factor voor de teloorgang van de bijen. Ook andere minder gekende factoren worden in het vizier genomen en dienen eventueel onderzocht, zoals de elektromagnetische verontreiniging en het effect van de ontwikkeling van genetisch gemodificeerde gewassen.

Een verschijnsel dat in de studies maar heel weinig aan bod komt, is de synergie tussen deze verschillende factoren, zonder daarbij ook de invloed van de klimaatveranderingen te vergeten.

Het merendeel van deze factoren werd reeds bestudeerd of maakte deel uit van onderzoeksprogramma's. Sommige kregen daarbij extra aandacht. Hieronder volgen een aantal van de belangrijkste gegevens van de voorbije twee jaar.

2.B.1. Onvoldoende voedingsbronnen

Voor hun voedselbevoorrading zijn bijen afhankelijk van pollen en van nectar. Net als de mens moeten bijen over voldoende gevarieerde en kwalitatieve voedingsbronnen kunnen beschikken om gezond te blijven. Hun natuurlijke omgeving moet dus voldoende planten, bloemen en graangewassen kunnen bieden.

De monocultuur in landbouw en tuinbouw kan de voedselbevoorrading van de bijen in het gedrang brengen. Ook de moderne tuinen met hun strakke inrichting en weinig voor bijen aantrekkelijke planten, bieden deze insecten onvoldoende voedingsbronnen.

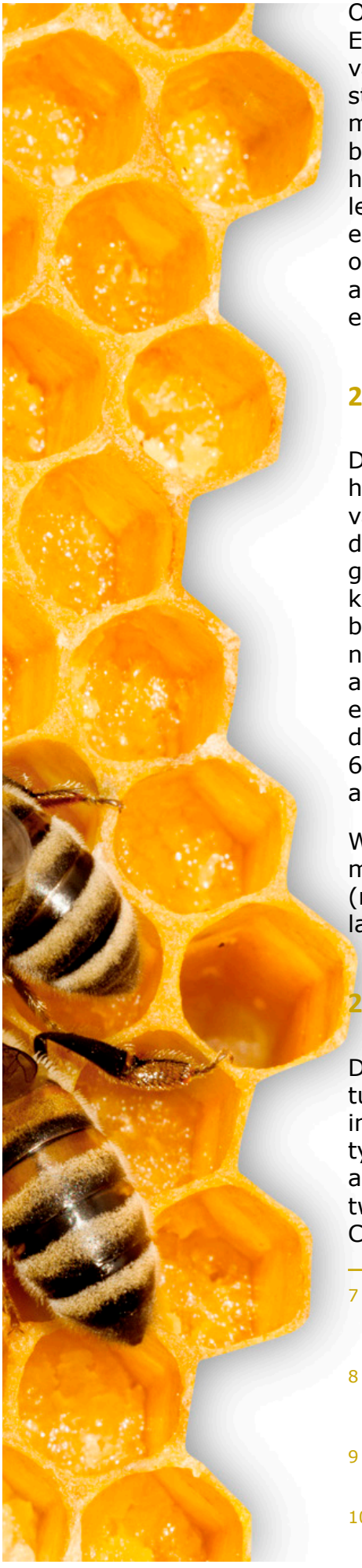

Onderzoekers van het STEP-programma (Status and Trends of European Pollinators) hebben zich gebogen over de effecten van agrarische gebieden met ecologisch belang, meer bepaald stroken met wilde bloemen rondom akkers, op de verstuivers en meer bepaald op de wilde bijen (hommels). Uit dat onderzoek blijkt de vele voordelen, zowel wat de aantallen bijen betreft als hun diversiteit[7]. Andere resultaten van datzelfde programma leren ons dat de effecten van de agrarische gebieden met ecologisch belang afhangen van het landschap waarin die zijn opgenomen en het contrast dat ze er in kunnen creëren[8]. Een andere recente studie suggereert dat de inrichting van weiland eveneens positieve gevolgen zou hebben[9].

2.B.2. Klimaatveranderingen

De impact van de klimaatveranderingen op bepaalde soorten hommels van het geslacht Bombus werd bestudeerd in het kader van het STEP-programma[10]. De resultaten van dat onderzoek, dat werd gevoerd in de Franse oostelijke Pyreneeën in een gemeente zonder landbouwactiviteiten, lijken te wijzen op de kwetsbaarheid van de hommelsoorten van de bergecosystemen bij een sterke schommeling van de temperaturen, en dus bij de nakende klimaatveranderingen. Deze studie werd, samen met ander onderzoek, door de IUCN gebruikt bij het uitwerken van een rode lijst van bedreigde hommelsoorten in Europa en in de rest van de wereld. Het hele onderzoek had betrekking op 68 soorten hommels die voorkomen in Europa, waarvan 46% achteruit aan het gaan is.

We dienen hierbij te benadrukken dat deze soorten voor het merendeel zijn gesitueerd in zeer beperkte woongebieden (meestal in de bergen) en dus niet onder druk staan van landbouwactiviteiten.

2.B.3. Pesticiden

De laatste tijd werd heel wat onderzoek verricht naar het verband tussen de teloorgang van de bijen en bepaalde pesticiden (meer in het bijzonder fytosanitaire producten) van het systemische type, de neonicotinoïden. Er werd aanzienlijke aandacht besteed aan de neonicotinoïden, als gevolg van een moratorium van twee jaar dat werd beslist op 24 mei 2013 door de Europese Commissie en dat het gebruik beperkt voor landbouwdoeleinden

7 Korpela EL, Hyvönen T, Lindgren S, Kuussaari M (2011) Can pollination services, species diversity and conservation be simultaneously promoted by sown wildflower strips on farmland? Agric Ecosyst Environ 179: 18-24. doi: 10.1016/j.agee.2013.07.001

8 Scheper, J., Holzschuh, A., Kuussaari, M., Potts, S.G., Rundlöf, M., Smith, H.G., Kleijn, D. (2013) Environmental factors driving the effectiveness of European agri-environmental measures in mitigating pollinator loss - a meta-analysisEcology Letters 16: 912-920. http://dx.doi.org/10.1111/ele.12128

9 Woodcock, B. A., Savage, J., Bullock, J.M. et al. (2014). Enhancing floral resources for pollinators in productive agricultural grasslands. Biological Conservation. 171: 44–51. DOI:10.1016/j.biocon.2014.01.023.

10 Iserbyt S. & Rasmont P. 2012. The effect of climatic variation on abundance and diversity of bumblebees: a ten years survey in a mountain hotspot. Annales de la Société entomologique de France (N.S.) 48 (3-4) : 261-273

van imidacloprid, clothianidine en thiametohoxam, drie insecticiden van de chemische familie van de neonicotinoïden (en naar analogie, Fipronil).

Hiervoor baseerde de Europese Commissie zich op een evaluatie van de risico's voor bijen door de Europese Autoriteit voor Voedselveiligheid, de EFSA (clothianidine, thiamethoxam, imidacloprid).

Dit moratorium moet het mogelijk maken om nieuwe studies te realiseren en te analyseren over de invloed van deze gewasbeschermingsmiddelen op bijen en de beperkingen eventueel aan te passen.

Het is ondoenbaar om hier alle publicaties op te sommen met betrekking tot pesticiden en hun mogelijke effecten op bijen.

Een erg gekend voorbeeld is de studie «Neonicotinoid Pesticide Reduces Bumble Bee Colony Growth and Queen Production"[11]. De resultaten van deze studie wijzen op een terugval in de groei van de kolonies en van de productie van de koninginnen bij de hommels die zijn blootgesteld aan neonicotinoïden in het Verenigd Koninkrijk.

Recenter nog publiceerde een groep onafhankelijke deskundigen, de Task Force on Systemic Pesticides, een analyse van een paar honderd studies over de gevolgen van systemische pesticiden.[12] Deze Task Force is belast met het adviseren van een aantal wetenschappelijke commissies van de IUCN, waaronder de Commission on Ecosystem Management.

2.B.4. Pathologieën

Er werden heel wat studies gewijd aan de diverse pathologieën waarmee de honingbijen geconfronteerd worden, waaronder in hoofdzaak Amerikaans vuilbroed, nosemose en varroase. Dat is het geval met het programma STEP en COLOSS. Het programma COLOSS mondde uit in de publicatie van twee handleidingen met daarin de recentste wetenschappelijke methodes voor een uitgebreid gamma aan onderzoeken naar de honingbij: The COLOSS BEEBOOK, Standard methods for Apis mellifera research.

Wat de ziekte varroase betreft, wordt er heel wat studiewerk gewijd aan de zoektocht naar middelen ter detectie, preventie en beheer van deze parasiet die vaak voorkomt in Europese bijenkorven, ook al zijn er nog heel wat studies die proberen te achterhalen wat de relatieve bijdrage is van deze ziekte tot de teloorgang die de laatste tijd wordt vastgesteld.

11 Penelope R. Whitehorn, Stephanie O'Connor, Felix L. Wackers, Dave Goulson. Science 20 April 2012: Vol. 336 no. 6079 pp. 351-352 DOI: 10.1126/science.1215025.

12 http://www.tfsp.info/worldwide-integrated-assessment/

Daarnaast is er ook nog EPILOBEE, een belangrijk Europees programma dat de sterfte bij bijen en de pathologieën van bijen in het oog houdt. De federale administratie was, en is nog steeds, een belangrijke partner in dit ambitieuze programma. Om die reden was ze ook nauw betrokken bij het Bijenplan, wat besproken zal worden in hoofdstuk 4.6.

2.B.5. De handel in bijen en hommels: een nieuwe risicofactor?

Het risico dat wordt gevormd door de exotische, invasieve of ziekteverwekkende soorten, is al langer gekend voor de honingbij. Daar dient nog het risico aan toegevoegd te worden dat wordt veroorzaakt door de handel - op elke geografische schaal - in bijen en hommels.

Het handelsverkeer (of ander verkeer) van honingbijen kan leiden tot de invoering van nieuwe ziektekiemen die zeer schadelijk zijn voor bijen, of die de plaatselijke bijen genetisch verzwakken wanneer ingevoerde koninginnen niet zijn aangepast aan de plaatselijke omstandigheden. De internationale uitwisseling van bijen is enkel toegestaan wanneer daar een diergeneeskundig certificaat mee gepaard gaat dat de afwezigheid garandeert van bepaalde ziekteverwekkers. Men gaat er evenwel van uit dat de meeste uitwisselingen gebeuren zonder certificaat (zie punt 4.C.5 «opduikende risico's»). Er is geen enkel certificaat vereist voor het nationaal vervoeren van bijen (bijvoorbeeld bij transhumance; het reizen met bijen). Een aantal imkers pleiten evenwel voor een dergelijke maatregel.

De handel in hommels voor het bestuiven van gewassen kent al verschillende jaren een sterke groei, wat te maken heeft met een gebrek aan bestuivers in bepaalde regio's van de wereld (zie hierboven) en omwille van de artificialisering van bepaalde gewassen (zoals de niet-grondgebonden teelt van tomaat). Nieuwe elementen lijken er evenwel op te wijzen dat deze uitwisselingen niet zonder risico zijn. Enerzijds kunnen ze leiden tot verspreiding van ziektes tussen geïmporteerde individuen en lokale bestuivers[13]. Anderzijds kunnen deze gecommercialiseerde hommels in bepaalde regio's van de wereld uitgroeien tot invasieve soorten. Dat is naar alle waarschijnlijkheid ook het geval voor een in Europa vaak voorkomende hommel (Bombus Terrestris), die een aantal lokale soorten in Zuid-Amerika bedreigt[14].

13 Graystock, P., Yates, K., Evison, S. E. F., Darvill, B., Goulson, D., Hughes, W. O. H. (2013), The Trojan hives: pollinator pathogens, imported and distributed in bumblebee colonies. Journal of Applied Ecology, 50: 1207–1215. doi: 10.1111/1365-2664.12134

14 Schmid-Hempel, R., Eckhardt, M., Goulson, D., Heinzmann, D., Lange, C., Plischuk, S., Escudero, L. R., Salathé, R., Scriven, J. J., Schmid-Hempel, P. (2014), The invasion of southern South America by imported bumblebees and associated parasites. Journal of Animal Ecology, 83: 823-837. doi: 10.1111/1365-2656.12185

2.B.6. Synergie tussen factoren en relatief belang van elke factor

Er zijn nog twee grote onbekenden die de wetenschap moet verduidelijken:

wat zijn de effecten van de combinatie van al deze of van een aantal van deze factoren?

wat is het relatieve belang van elk van deze factoren?

Bepaald geïsoleerd onderzoek spitst zich toe op een specifiek onderwerp van deze problematiek, zoals bijvoorbeeld de mogelijke synergieën tussen pesticiden en parasieten[15].

Er is ook de studie "Multiple stressors on biotic interactions: how climate change and alien species interact to affect pollination" die met name uitwijst dat de combinatie van de klimaatverandering en de invasieve soorten de neiging heeft om generalistische bestuivende soorten te bevoordelen[16].

De gegevens volstaan evenwel niet om te bevestigen of te ontkennen dat de gelijktijdige aanwezigheid van verschillende factoren, waaronder in hoofdzaak ziektes, pesticiden en klimaatverandering (met name de toename van de temperaturen), aanzienlijk toegenomen schadelijke gevolgen heeft.

Daar komt ook nog eens bij dat maar weinig onderzoek een vergelijking tracht te maken tussen de gevolgen van elk van de factoren of om daar de relatieve bijdrage van in te schatten.

Deze lacunes zijn opgenomen in een verslag van de EFSA (European Food Safety Authority), dat werd gepubliceerd in 2014: "Towards an integrated environmental risk assessment of multiple stressors on bees: review of research projects in Europe, knowledge gaps and recommendations"[17].

15 "Influence of combined pesticide and parasite exposure on bumblebee colony traits in the laboratory". http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1365-2664.12188/abstract

16 Schweiger, O., Biesmeijer, J. C., Bommarco, R., Hickler, T., Hulme, P. E., Klotz, S., Kühn, I., Moora, M., Nielsen, A., Ohlemüller, R., Petanidou, T., Potts, S. G., Pyšek, P., Stout, J. C., Sykes, M. T., Tscheulin, T., Vilà, M., Walther, G.-R., Westphal, C., Winter, M., Zobel, M. and Settele, J. (2010), Multiple stressors on biotic interactions: how climate change and alien species interact to affect pollination. Biological Reviews, 85: 777-795. doi: 10.1111/j.1469-185X.2010.00125.x

17 EFSA Journal 2014;12(3):3594, 102 pp. doi:10.2903/j.efsa.2014.3594

2.C. Beschermingsmaatregelen

2.C.1. Wereldwijde maatregelen

Uitgaande van de vaststelling dat de besluitvormers nood hadden aan zowel robuuste als onafhankelijke wetenschappelijke gegevens om een antwoord bieden op de uitdagingen aangaande het behoud en duurzaam gebruik van biodiversiteit, heeft de internationale gemeenschap een nieuw platform opgericht: ”Intergovernmental Platform on Biodiversity and Ecosystem Services» (IPBES). IPBES werd in april 2012 opgericht als onafhankelijk intergouvernementeel organisme dat openstaat voor alle lidstaten van de Verenigde Naties.

IPBES heeft tot taak om wetenschappelijke gegevens die overal ter wereld worden verzameld, te analyseren, te evalueren en samen te vatten op een zo onafhankelijk en transparant mogelijke manier en om het effectieve gebruik ervan te bevorderen in de besluitvormingsprocessen.

Een van de eerste opdrachten van het IPBES was het realiseren van een evaluatie van de bestuivers, de bestuiving en de voedselproductie[18]. Bij de te evalueren aspecten vinden we de factoren terug die kunnen bijdragen tot de teloorgang van de bestuivers.

Deze aanzienlijk evaluatie van de wetenschappelijke literatuur zou in de loop van het jaar 2015 beëindigd moeten zijn.

2.C.2. Europese maatregelen

In 2012 gaf de Commissie de Europese Autoriteit voor de Voedselveiligheid (EFSA) de opdracht om de risico’s voor bijen te evalueren met betrekking tot de toegestane toepassing binnen de Europese Unie van drie neonicotonoïden (thiamehoxam, imidaclopride, clothianidine) en van Fipronil voor de behandeling van zaaigoed en in de vorm van korreltjes. Alle mogelijke blootstellingswegen werden bekeken (stofvorming bij het zaaien, aanwezigheid van residuen in nectar en pollen, guttatievloeistof,…), en ook de sub-chronische effecten en de effecten op de ontwikkeling van de bijenkolonies. Op basis van de EFSA-conclusies heeft de Europese Commissie dan in overleg met de lidstaten in het Permanent Comité een aantal beperkingen opgelegd aan de Europese goedkeuring van de 4 stoffen. Sinds 1 oktober 2013 mogen deze actieve bestanddelen niet meer worden toegepast op bloemendragende planten die aantrekkelijk zijn voor bijen, en ook niet op het zaad van deze planten en van de graangewassen[19].

18 http://www.ipbes.net/work-programme/objective-3/45-work-programme/458-deliverable-3a.html
19 http://www.fytoweb.fgov.be/FR/Pers/20130516%20N%C3%A9onicotino%C3%AFdes.htm

In 2013 heeft de EFSA een document aangenomen waarin een nieuwe methodologie voor de evaluatie van de risico's van gewasbeschermingsmiddelen voor bijen (honingbijen, hommels en solitaire bijen) wordt voorgesteld. De dienst Pesticiden en Meststoffen van de FOD Volksgezondheid heeft deze twee Europese evoluties op de voet gevolgd; actie 2 van het Bijenplan heeft specifiek betrekking op deze nieuwe «begeleiding», als een van de acties met betrekking tot de fytosanitaire producten en de biociden. Deze elementen worden besproken in punt 4.7.

In 2013 en 2014 organiseerde het Europees Parlement mee de week van de bij, de BeeWeek. Naar aanleiding van deze twee gelegenheden, werden tal van activiteiten georganiseerd waaronder colloquia voor wetenschappers en parlementairen[20].

Ook de Commissie organiseerde een evenement: Bee Health, op 7 april 2014[21]. Deze conferentie was de gelegenheid om de resultaten voor te stellen van het bewakingsprogramma EPILOBEE (zie punt 4.6).

2.C.3. Elders in de wereld

In juni 2014 richtte de Amerikaanse president Barack Obama een Task Force op die tot taak heeft om in 180 dagen tijd een federale strategie uit te werken voor de bescherming van de bijen.

Op het lijstje met voorziene acties staan acties ter verbetering van de habitat van bijen maar ook studies en analyses. Zo is het Environmental Protection Agency belast met de evaluatie van de effecten van pesticiden, met inbegrip van de neonicotinoïden, op bijen en andere bestuivers[22].

20 Beeweek 2013 : http://www.gembloux.ulg.ac.be/beeweek2013/. A New Spring for Bees, Beeweek 2014: http://www.ebcd.org/en/EP_Intergroup_CCBSD/A_New_Spring_for_Bees.html

21 http://ec.europa.eu/dgs/health_consumer/information_sources/docs/ahw/20140407_better_bee_health.zip

22 http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/06/20/presidential-memorandum-creating-federal-strategy-promote-health-honey-b

3. Uitvoering van het plan: balans

3.A. Inleiding

Het Bijenplan is de concrete neerslag van de visie op Belgisch federaal niveau van de wereldwijde problematiek omtrent het verdwijnen van de bijen. Het stelt maatregelen voor om daarop te antwoorden, op zijn niveau en in samenwerking met de belangrijkste betrokken partijen.

Deze visie wordt georganiseerd volgens **vijf krachtlijnen**:

- Preventie met betrekking tot de risico's voor de bijen
- Permanente bewaking van de risico's voor de bijen
- Samenhang in de gevoerde acties
- Integratie van de bijenproblematiek en de aanverwante ecosystemische diensten in alle relevante federale plannen
- Een sensibilisering en verhoogde communicatie rond de bij als symbool van ecosystemische goederen en diensten en rond hun maatschappelijke en economische waarde

Om die krachtlijnen te kunnen realiseren, dienden die in een eerste fase vertaald te worden in een dertigtal uit te voeren acties.

De bijna tweejarige looptijd van het plan werd gebruikt om elk van deze acties te lanceren, te coördineren, te ondersteunen, te omkaderen en op te volgen.

De voordelen die verwacht worden van de plannen zijn dan ook van velerlei aard:

- Borg staan voor de continuïteit van de bestuiving, als pijler van de biodiversiteit
- Borg staan voor de duurzaamheid van de economische sectoren die afhangen van of gedijen bij de bestuivingsdienst
- Borg staan voor onze voedselveiligheid (verscheidenheid in de groenten en het fruit in onze dagelijkse voeding)

Tijdens de uitvoering van deze punten werden nog eens twee acties toegevoegd aan de reeds bestaande 29: communicatie over de federale maatregelen inzake bijen, en responsabilisering van de imkers. Deze 31 acties werden geleidelijk aan samengebracht **rond zes prioritaire themaluiken**:

1. De gezondheid van de bijen verbeteren
2. De markt heroriënteren ten gunste van de biodiversiteit en in het bijzonder van de bestuivers
3. De imkers responsabiliseren en de producten van de bijenkorf valoriseren
4. De monitoring van de bijen versterken
5. De risico's voor bijen identificeren en bewaken
6. De bestuiving integreren in de federale, Europese en andere beleidslijnen, plannen en programma's

Deze doelstellingen kunnen worden bereikt op voorwaarde dat ze worden ondersteund door een transversale structuur. Daarom voorzag het plan eveneens twee transversale ondersteuningsluiken:

1. Borg staan voor het federale bestuur en de nationale coherentie van het Bijenplan
2. Borg staan voor de communicatie rond het Bijenplan

3.B. Transversale ondersteuning: bestuur en communicatie

3.B.1. Borg staan voor het federale bestuur en de nationale coherentie van het Bijenplan

Een van de belangrijkste verdiensten van het Bijenplan is dat het heeft gezorgd voor een heuse samenwerking tussen de instellingen en diensten die een enkel gemeenschappelijk doel voor ogen hebben, namelijk het redden van de bijen, maar waarvan de hefbomen en de actiemodaliteiten verschillen. Er werd een tweekoppig bestuur ingevoerd. In een eerste fase werd de toepassing van het plan op federaal niveau gesuperviseerd door een Stuurcomité. Daarin zijn verschillende diensten ondergebracht van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu die deel uitmaken van het DG Leefmilieu en van het DG Dier, Plant en Voeding, en ook van het Federaal Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen, en het Federaal Agentschap voor Geneesmiddelen en Gezondheidsproducten. Dit Comité werd in juli 2014 omgevormd tot de Federale Task Force,

waarmee het eerste punt van actie 1 van het plan werd volbracht. Deze Task Force maakt het mogelijk om federale experten te verzamelen die zich moeten buigen over de belangrijkste uitdagingen met betrekking tot de gezondheid van de bijen:

- Preventie en beheer van de risico's voor de populaties van bestuivers die in verband gebracht kunnen worden met pesticiden en biociden
- Preventie en beheer van ziektes onder honingbijen
- Promotie van duurzame consumptieproducten die ook bevorderlijk zijn voor de bestuivers

Tegelijkertijd werd ook een tweede instantie opgericht in het kader van het Coördinatiecomité Internationaal Milieubeleid (CCIM): de Werkgroep Bijen. Deze werkgroep werd opgericht om een expertise te kunnen aanbieden over elke Europese en internationale kwestie met betrekking tot bijen, en met betrekking tot de ecosystemische diensten die bijen en andere bestuivers bieden. De Interministeriële Conferentie Leefmilieu verleende ook op haar beurt een mandaat aan deze Werkgroep Bijen, waardoor de slagkracht van deze werkgroep niet zozeer een Europese en internationale, maar veeleer een nationale dimensie kreeg. Deze groep omvat wetenschappelijke deskundigen en terreinactoren uit de burgerlijke maatschappij, experten van de federale en gewestelijke administratie, van universiteiten en van de verenigingen. Sommige leden hebben een louter adviserende taak. Hun aanwezigheid is evenwel essentieel om een holistische kijk te kunnen hebben op de problemen en om een wederzijdse dialoog tot stand te kunnen brengen.

Naast de raadpleging van deskundigen uit de burgerlijke maatschappij, biedt deze instantie ook het voordeel dat ze de federale en gewestelijke administraties bij elkaar brengt die verschillende maar ook elkaar aanvullende competenties hebben in de strijd tegen de teloorgang van de bijen.

De Werkgroep kwam drie keer bij elkaar en diende een eerste activiteitenverslag (2013) in tijdens de Interministeriële Conferentie voor Leefmilieu, in maart 2014. Zoals dat hoorde bij haar mandaat, omvatte dit verslag een lijst van de in België genomen maatregelen en van de voorstellen inzake bijkomende maatregelen nodig voor een betere aanpak van de problematiek. Deze maatregelen vergen in de meeste gevallen een nauwe samenwerking tussen de federale en gewestelijke overheden. Ze dienen diepgaand geanalyseerd te worden.

De verankering van deze federale en nationale overlegorganen zorgt ervoor dat de acties die worden ondernomen in het kader van het Bijenplan kunnen blijven duren en maakt het ook mogelijk de acties 1 en 23 in een concrete vorm te gieten.

3.B.2. Borg staan voor de communicatie rond het Federale Bijenplan

Het aanvankelijke Federale Bijenplan telde 5 precieze acties met betrekking tot sensibilisering en communicatie (acties 16-20). Bedoeling van deze acties was om te komen tot een beter begrip, door het grote publiek en bepaalde groepen actoren, van de sociale en economische waarde van de «bestuivingsdienst».

Er waren eveneens nog andere communicatieactiviteiten voorzien ter ondersteuning van de publicatie van de resultaten en om de lancering of de vooruitgang van acties te vergemakkelijken.

De communicatieacties die sinds 2012 werden gevoerd, kunnen worden ondergebracht in 4 krachtlijnen:

3.B.2.1. Het Bijenplan onder de aandacht brengen

Er werden tal van communicatieacties op touw gezet om het Bijenplan bekend te maken bij de verschillende doelpublieken (grote publiek / federale en gewestelijke administraties / verenigingsleven enz.).

Voorbeelden:
- Publicatie van nieuwsberichten op de portaalsite van de FOD Volksgezondheid (www.milieu.belgie.be)
- Publicatie van een artikel in FEDRA (het informatiemagazine voor federale ambtenaren)
- Verschillende acties en bijdragen op tv, radio en in de geschreven pers
- Aanwezigheid op beurzen, salons en andere evenementen:

Valeriaan Brussel: 19-21 april 2013 (met Apis-animatie)	Groot publiek
Radio 2 Tuindag, Bokrijk: 1 mei 2013	Groot publiek
Milieufeest van Leefmilieu Brussel - Jubelpark: 2 juni 2013 (met Apis Brucsella)	Groot publiek
Couleur Cafe: 28, 29 en 30 juni 2013 (met Apis)	Groot publiek
Belgische Nationale Feestdag, Brussel: 21 juli 2013 (met Apis)	Groot publiek
Prominant, Geel: 1 september 2013	Groot publiek
Valériane, Namur Expo: 6,7 en 8 september 2013	Groot publiek
Landelijk Brussel, Brussel: 15 september 2013 (met Apis)	Groot publiek
Countryside: 31 oktober - 3 november 2013	Groot publiek
Hout en Groen wonen: 9 -11 november 2013	Groot publiek

Printemps grandeur nature: 26 april 2014 - Libramont	Groot publiek
Radio 2 Tuindag, Bokrijk: 1 mei 2014	Groot publiek
Milieufeest van Leefmilieu Brussel – Jubelpark: 1 juni 2014	Groot publiek
Uitdelen van onze folders in Libramont door FAVV (25-28 juli 2014)	Groot publiek
Nationale Feestdag 2014: 21 juli 2014	Groot publiek
Valériane Namen: 5-7 september 2014	Groot publiek
Landelijk Brussel: 21 september 2014	Groot publiek
2013/2014: Week zonder pesticiden (van 20 tot 30 maart) - uitdelen van onze brochures via Adalia	Groot publiek

- Organisatie, steun en deelname aan colloquia en conferenties:

6 juni 2013: Symposium "De bij als indicator van de ecosystemen" - in samenwerking met Nature et Progrès - KBIN (Brussel)	Wetenschappers / Administraties
12 december 2013: Symposium "Stakeholders dialogue on Biodiversity and Key market players: Welke markt(en) voor de biodiversiteit?"	Wetenschappers / Administraties / Vakbonden / Federaties / het grote publiek / …
10 mei 2014: Conferentie "Tolerantieteelt" - in samenwerking met de imkerfederaties - FOD (Brussel)	Wetenschappers / Imkers
13 juni 2014: Wetenschappelijk symposium "Scoping meeting - Honey Bees, Indicator of Health and the Environment" – BelSPO & KBIN (Brussel)	Wetenschappers / Administraties

3.B.2.2. Toegang bevorderen tot milieu-informatie over bijen

Met deze acties wil men de verplichtingen respecteren die werden opgelegd door het Verdrag van Aarhus dat tot doel heeft toegang tot milieu-informatie en gegevens te bevorderen.

De jongste jaren kon het bijenthema vaak rekenen op een aanzienlijke mediabelangstelling. Om de verschillende actoren van de maatschappij de weg te wijzen naar een correcte en actuele milieu-informatie, diende een gestructureerde

communicatiestrategie uitgewerkt te worden, aangepast aan de verschillende doelpublieken, over alle beschikbare informatie over de bij en over haar relatie met de natuurlijke, sociale en economische omgeving.

Er werden daarbij verschillende instrumenten bijgewerkt, ontwikkeld of gepubliceerd, waaronder in hoofdzaak de volgende websites:

- www.info-bijen.be
- www.fytoweb.be.

3.B.3. Ontwikkeling van instrumenten voor sensibilisering en communicatie

Er werd een samenwerking tot stand gebracht tussen het DG Leefmilieu van de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu en het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen voor de realisatie van een aantal sensibiliseringsinstrumenten en voor het uitwerken van een opleiding waarbij de klemtoon wordt gelegd op de ecosystemische diensten die bijen leveren en de rol die ze spelen als bestuivers.

Sinds 2010, het internationale jaar van de biodiversiteit, hanteert de FOD Volksgezondheid, Veiligheid van de Voedselketen en Leefmilieu een strategie voor communicatie en sensibilisering naar de verschillende publieken toe, waarbij vooral de nadruk wordt gelegd op de participatieve dimensie. In samenwerking met het KBIN werd de permanente communicatiecampagne «Ik geef leven aan mijn planeet» uitgewerkt.

Er werden in dit kader verschillende sensibiliseringsinstrumenten met betrekking tot biodiversiteit ontwikkeld, waaronder de website www.ikgeeflevenaanmijnplaneet.be. Een rubriek van deze site mikt specifiek op de scholen: http://ikgeeflevenaanmijnplaneetindeklas.be.

Sinds 2012 legt deze sensibiliseringscampagne de nadruk op de bijen door modules en instrumenten te ontwikkelen die specifiek zijn toegespitst op dit diertje.

Andere initiatieven:

- Verschillende brochures - websites - film «l'Apiculteuse» van de vzw Loupiote.
- Samenwerking met de media (tv en radio) om het grote publiek warm te maken voor de problematiek rond de teloorgang van de bij. Bedoeling was om het publiek bewust te maken van de essentiële rol die bijen spelen in de ecosystemische bestuivingsdienst die ze bieden en de sociaal-economische impact ervan.

  ⇨ 10 radiouitzendingen (Radio 2 - VRT)

  1 live-uitzending van Avondpost op Radio 2 (VRT) over de bijen (op 28 juni 2014) en 9 weken lang elke dinsdag een bijentip van Bartel Van Riet tijdens Avondpost Zomer (juli – augustus 2014). Deze uitzendingen bereikten telkens meer dan 500.000 luisteraars (Bron: Geschat bereik op basis van PPM-onderzoek, TNSMedia, 2014)

  ⇨ 2 afleveringen van «Jardin extraordinaire» (RTBF)

  Deze twee afleveringen kenden uitstekende kijkcijfers:

  - « Spéciale abeille » (uitgezonden op 28 september 2014): 18 % marktaandeel en 300.000 kijkers
  - « La vie secrète des bourdons » (uitgezonden op 1 maart 2015): 22 % marktaandeel en 393.000 kijker

- brochures - publicaties

  ⇨ Flyer "Biociden: niet zonder risico voor bestuivers / Biocides: pas sans risques pour les pollinisateurs" - ontwikkeld/gepubliceerd
  ⇨ Brochure "Een tuin voor de wilde bijen / Un jardin pour les abeilles sauvages" - ontwikkeld/ gepubliceerd
  ⇨ Herdruk van bestaande instrumenten
  - "366 tips voor de biodiversiteit"
  - Zaadzakje (voor de evenementen)

- Installatie van een bijenkorf in het Instituut voor Volksgezondheid (WIV - Ukkel) - symbolische actie van de FOD Volksgezondheid in het kader van het Bijenplan - in samenwerking met het WIV, de Regie der gebouwen, de Société Royale d'Apiculture de Bruxelles et environs (SRABE) - Honingoogst 2014 verkocht ter gelegenheid van de kerstmarkt van de FOD Volksgezondheid ten voordele van een liefdadigheidsinstelling - actie rond de sensibilisering van federale ambtenaren naar aanleiding van de dag van de duurzame ontwikkeling (23/10/2014).

3.B.4. Ondersteuning van initiatieven voor de bijen

Diverse initiatieven uit de burgermaatschappij waarvan de doelstellingen overeenstemden met de doelstellingen van het Bijenplan, konden rekenen op steun:

- ⇨ Vzw Loupiote – ontwikkeling van een kortfilm «L'apiculteuse» - Productie van 400 dvd's
- ⇨ Vzw Het Vlaams Vulgarisatiecentrum voor Bijenteelt (VVCB) – bijenbevruchtingsstation op de Baraque Michel
- ⇨ Vakbonden:
  - ◦ Arbeid & milieu: nummer van Arbeid & milieu gewijd aan de biodiversiteit en aan de bijenthematiek in bedrijven in Vlaanderen
  - ◦ RISE & BRISE – steun voor hun milieucommunicatie
- ⇨ Natagora en Natuurpunt – verspreiding van sensibiliseringsinstrumenten naar de leden toe en tijdens evenementen.
- ⇨ Conferentie «Tolerantieteelt» (10/05/2014) georganiseerd door het VVCB - Universiteit van Antwerpen en PC Bijen in het kader van het Europese programma 'beebreed.eu' – conferentie om de kernspelers uit de Belgische imkerij te responsabiliseren en te sensibiliseren omtrent de teloorgang van de bijenpopulaties en de invloed van landbouwgewassen op de bestuiving.
- ⇨ Deelname aan diverse evenementen:
  - ◦ Beeweek EU (juni 2013 – april 2014)
  - ◦ Beecome – Europees congres over de bijenteelt - georganiseerd door het CARI
  - ◦ Bee Health EU (april 2014)

3.C. Prioritaire thema's

3.C.1. De gezondheid van de bijen verbeteren

Het Bijenplan is een verzameling van aanvullende acties. Voorafgaand aan en parallel met dit plan, werden reeds verschillende acties ondernomen door bepaalde federale diensten. Dat is met name het geval voor alle maatregelen met betrekking tot diergezondheid, beheerd en uitgevoerd door het Directoraat-Generaal Dier, Plant en Voeding, met het Federale Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen.

Een van de acties van het Bijenplan situeert zich halverwege tussen twee prioritaire luiken: actie 22 «uitwerken van een pilootprogramma voor het opvolgen van de bijenziekten in 2012 en 2013». Ze heeft tegelijkertijd betrekking op de diergezondheid in de strikte zin van de pathologieën waarmee honingbijen te maken krijgen, en op de publieke bewaking (monitoring) van de bijen en van hun risicofactoren. Het is precies in dit luik dat deze belangrijke actie kan worden ondergebracht.

De verschillende vormen van overleg dat werd gepleegd in het kader van het Plan hebben ertoe geleid dat diergezondheid meer aan bod komt in het denkwerk. Op vraag van experten uit de landbouwsector, ondersteunde de FOD Volksgezondheid de organisatie van de Conferentie «Tolerantieteelt: Theorie en praktijk» op 10 mei 2014, op initiatief van het Vlaamse Vulgarisatiecentrum voor Bijenteelt en in het ruimere kader van Beebreed. Dit Europese Netwerk voert onderzoek naar de teelt en de selectie van varroa-tolerante bijen.

We dienen hier de financiering te vermelden die door het contractueel onderzoek wordt toegekend aan de wetenschappelijke studie «VARRESIST: Selectie op genetische tolerantie/resistentie van bijen tegen varroase» die in totaal vier jaar zal duren, van 2014 tot 2018.

3.C.2. De markt heroriënteren ten gunste van de biodiversiteit en in het bijzonder van de bestuivers

Verschillende acties van het Plan hebben betrekking op dit uitgebreide luik:

- 5. De co-regulatie tussen de overheid en de betreffende sectoren aanmoedigen als instrument dat moet worden uitgewerkt voor bepaalde op de markt gebrachte producten die verband houden met de bestuivingsdienst.
- 6. De heffingen op de grondstoffen en op alle pesticiden (gewasbeschermingsmiddelen en biociden) moduleren volgens de mate waarin ze de biodiversiteit (bestuiving) aantasten.
- 16. De consumenten sensibiliseren en responsabiliseren
- 17. Bepaalde vormen van commercialisering en marktpraktijken heroriënteren naar een duurzaam gebruik van de producten met eerbied voor de biodiversiteit (ter bevordering van de bestuiving).

De rode draad doorheen al deze acties is de wil om de druk te doen afnemen die wordt uitgeoefend op de bestuivers en die het gevolg is van bepaalde productie- en consumptiewijzen. Ze hebben dus betrekking op alle economische actoren, consumenten of ondernemingen.

Er werden tal van consultaties gerealiseerd. Dat gebeurde eerst tussen experten van de administratie en vervolgens werd dit uitgebreid naar andere betrokken partijen zoals de ondernemingsfederaties en de consumentenverenigingen.

Deze consultatie- en inclusie-inspanningen van de partijen betrokken bij deze denkoefening leidde in december 2013 tot de organisatie van het evenement «Stakeholders dialogue on Biodiversity and Key Market Players - Welke markt(en) voor de biodiversiteit?». Aan dit gebeuren gingen twee studies vooraf: «Consumptiewijzen en biodiversiteit:

consumentengedrag» en «Economische overgang: de consumptie- en productiepatronen: de belangrijkste actoren op de markt aansporen om biodiversiteit te integreren». Tijdens workshops rond sensibilisering en reflectie kwamen tal van problemen aan bod met betrekking tot de biodiversiteit en de ecosystemische diensten, waaronder met name de bestuiving.

De rapporten en resultaten van deze dag dienen als basis voor een diepgaande denkoefening over de integratie van de biodiversiteit in verschillende activiteitensectoren en beleidslijnen van de overheid. De mogelijke maatregelen zijn zeer uiteenlopend, van de aanpassing van de heffingen en de beperking van vergunningen en erkenningen, tot de promotie van de co-regulatie, van voluntaristische privé-initiatieven of het beter informeren van de consumenten.

3.C.3. De imkers responsabiliseren en de producten van de bijenkorf valoriseren

Dit luik was niet voorzien in de initiële versie van het plan. Het kreeg evenwel een logische rol toebedeeld na een diepgaande denkoefening met experten die rechtstreeks in contact staan met de wereld van de bijenteelt en met bepaalde vertegenwoordigers van de sector.

In België zijn er naar schatting 10.000 imkers actief. Ongeveer 35% daarvan is geregistreerd bij het FAVV. Deze procedure, die gratis is voor imkers die niet meer dan 25 bijenkorven bezitten, is nochtans verplicht. Tot op vandaag bestaan er dus geen officiële gegevens over het aantal bijenkorven in België.

Er bestaan tal van bijenverenigingen. Deze verenigingen zijn voor het merendeel zelf lid van nationale of gewestelijke federaties, waaronder hier de belangrijkste worden opgenoemd:

- De Belgische Bijenteelt Federatie / La Fédération Apicole Belge (BBF-FAB) - omvat verschillende verenigingen in het hele land
- De UFAWB - de «Union des fédérations apicoles de Wallonie et de Bruxelles»
- De Koninklijke Vlaamse Imkersbond (KonVIB) is de grootste Vlaamse vereniging die ook de provinciale federaties omvat

Het woord «responsabilisering» vertaalt jammer genoeg niet helemaal de geest van dit luik. Het gaat hier ook om «empowerment»: de sector de middelen geven om doeltreffend op te treden tegen de teloorgang en ook de gelegenheid bieden om zijn kennis en ervaring ten gelde te maken.

Om dat te verwezenlijken draait de eerste fase rond de consolidatie van de dialoog tussen de federale overheden (FOD Volksgezondheid, FAVV en FAGG) en de Belgische imkerfederaties. Er is overleg aan de gang om de preventie- en beheersmaatregelen specifiek aan te passen aan de eigenheden van de sector, op basis van hun verwachtingen en op grond van de middelen die ter beschikking zijn.

3.C.4. De monitoring en bewaking van de bijen versterken

3.C.4.1. Pilootbewakingsprogramma voor bijenziekten

In september 2012 lanceerde het FAVV het project EPILOBEE, een Europese pilootstudie waaraan 17 EU-lidstaten deelnemen. Hoofddoel van deze studie is het onderzoeken van de bijensterfte, zowel tijdens de winter als tijdens het honingseizoen. Deze studie stemt overeen met actie 22 van het Federale Bijenplan.

In het kader van dit project werden de bijenkorven van 150 imkers van over het hele Belgische grondgebied drie keer bezocht: een eerste keer in oktober 2012, om de initiële sterkte te onderzoeken van de geselecteerde bijenkolonies. Een tweede keer in het voorjaar van 2013, waarbij de wintersterfte van deze bijenkolonies werd geregistreerd. Het derde en laatste bezoek waarbij de seizoenssterfte werd bestudeerd, vond plaats in de zomer van 2013.

Na afloop van de drie bezoeken werden alle gegevens overgemaakt aan het Europees referentielaboratorium voor de bijengezondheid ANSES, dat de sterftecijfers voor alle deelnemende lidstaten berekende. De sterftecijfers werden op 7 april, tijdens een Europese conferentie over de bijengezondheid, openbaar gemaakt.

De gemiddelde bijensterfte in België bedroeg tijdens de winter 2012-2013 ± 33 %. De gemiddelde bijensterfte tijdens de zomer 2013 bedroeg ± 9 %. Deze sterftecijfers behoren tot de hoogste van Europa. Ze liggen in lijn met eerdere studies die door verschillende wetenschappelijke groepen in ons land werden uitgevoerd. Hieruit blijkt dat de bijensterfte sinds begin de jaren 2000 in stijgende lijn is, waarbij de wintersterfte de laatste jaren zelf opliep tot ± 30 %.

In de studie werd naast de bijensterfte ook de aanwezigheid van bepaalde bijenziektes (varroase, nosemose, Amerikaans en Europees vuilbroed, bepaalde virussen) bekeken. Hierbij werd een relatief groot aantal varroamijten in de onderzochte bijenkolonies aangetroffen. Dit kan een mogelijke verklaring zijn voor de hoge sterftecijfers. Daarnaast mogen de bijzondere weersomstandigheden in de winter 2012-2013 en tijdens het voorjaar 2013 niet uit het oog verloren worden. In het voorjaar 2013 bleken heel wat kolonies over onvoldoende voedsel te beschikken. Door het slechte weer konden zij hun

kasten niet verlaten. Daarenboven was er in het voorjaar onvoldoende voedzaam stuifmeel en nectar beschikbaar door de late bloei van bloemen en planten.

De hierboven vernoemde redenen vormen een mogelijke verklaring voor de hoge sterftecijfers. Toch is verder onderzoek nodig om hierover definitief uitsluitsel te krijgen. EPILOBEE heeft bovendien maar een beperkt aantal factoren onderzocht. Na de eerste campagne 2012-2013 werd het project voortgezet om nog drie reeksen opmetingen te kunnen doen tot de zomer van 2014. De resultaten daarvan worden momenteel geanalyseerd. In september 2014 werd het project opgeschort door de Commissie (DG SANCO) om de mogelijkheid te bestuderen om de monitoring van de honingbijen te verbreden naar andere factoren, zoals het gebrek aan voedingsstoffen en de contaminanten, om de diverse redenen van de hoge vastgestelde bijensterfte beter te begrijpen.

3.C.4.2. Multifactoriële bewaking

Bewaking van overheidswege van de verschillende factoren die de teloorgang van de bijen in de hand werken, is een van de prioriteiten van het Plan. Wat is het belang van een dergelijk systeem, zowel globaal genomen als specifiek toegespitst op ons land? Deze kwestie werd besproken tijdens een symposium dat in Brussel werd georganiseerd op 6 juni 2013[23]. Ze kwam ook, op een meer exhaustieve manier, aan bod in een studie «De bij, bewaker of indicator» gerealiseerd door Nature et Progrès, die vooral tot doel had om de haalbaarheid te bestuderen van een instrument voor omgevingsmonitoring met betrekking tot bijen.

Deze studie suggereert dat de honingbij een eersterangsbewaker is. Dat komt door haar uitgebreide populaties, gemakkelijke teelt, uitgestrekte foerageterritoria, verzameling van contaminanten in het milieu en gevoeligheid daarvoor. De ontwikkeling van een permanent en publiek instrument «de honingbij, bewaker van gezondheid en milieu», met aandacht voor de identificatie en opvolging van milieuvervuilers (schadelijke chemische verbindingen of mengelingen van deze verbindingen) zou een aanvulling kunnen zijn op de laboratoriumanalyses omtrent het toxicologische en ecotoxicologische risico en een duidelijk beeld kunnen opleveren van de aanwezigheid van contaminanten in het milieu, met mogelijk belangrijke voordelen voor het beleid inzake volksgezondheid. Gekoppeld aan de epidemiologische monitoring van de honingbijen, zou dit instrument gegevens kunnen opleveren over de verschillende factoren die de bijenpopulatie onder druk zetten en correlaties kunnen blootleggen tussen de verschillende factoren en variabelen.

Een van de bijkomende maatregelen die worden voorgesteld in het rapport van de Werkgroep Bijen is de invoering van een dergelijk bewakingsinstrument voor honing- en wilde bijen.

23 http://www.natpro.be/~natpro/pdf/2013/13_47.pdf

Deze elementen hebben geleid tot de organisatie, door het Koninklijk Belgisch Instituut voor Natuurwetenschappen en het Belgian Biodiversity Platform, van een wetenschappelijke workshop "Honey Bees, Indicator of Health and the Environment"[24] op 13 juni 2014. Deze workshop had als doel om de parameters te bepalen die nodig zijn voor een doeltreffende uitwerking van een instrument voor de monitoring van honingbijen, en om de onderzoeksbehoeften te identificeren om een dergelijk instrument te optimaliseren.

Deze denkoefeningen passen op natuurlijke wijze in de Europese regelgevende en wetenschappelijke context en zouden eventueel gebruikt kunnen worden bij de uitwerking van een Europees piloot-monitoringprogramma.

3.C.4.3. Monitoring van de blootstelling aan pesticiden

Door middel van de Europese Richtlijn 2010/21/EU werden de gebruiksvoorwaarden voor insecticiden op basis van clothianidin, thiamethoxam, fipronil en imidacloprid aangepast om de risico's voor bijen te beperken.

Een van de maatregelen was het opzetten van monitoringprogramma's om de daadwerkelijke blootstelling van honingbijen te verifiëren in gebieden die intensief door bijen voor het foerageren of door bijenhouders worden gebruikt, en dit voor alle toegelaten toepassingen van deze insecticiden.

Om aan deze vereiste te voldoen, hebben de betrokken toelatingshouders, verenigd in de Bee Monitoring Task Force, het Proefcentrum Fruitteelt in Sint-Truiden de opdracht gegeven een studie te verrichten naar de bestuivingspraktijken en de impact ervan op de gezondheid van bijen in het Vlaamse Gewest. In de studie werd onderzocht of er een verschil bestaat in bijensterfte tussen bijen die worden gebruikt voor bestuiving in of die in contact komen met commerciële boomgaarden enerzijds, en bijen die nooit foerageren in dergelijke boomgaarden anderzijds. Dit gebeurde door middel van een grootschalige bevraging van de Vlaamse imkers. Er werden tussen de beide groepen geen significante verschillen in mortaliteit gevonden. Ook bij bijen die specifiek foerageren in appelboomgaarden, die doorgaans behandeld zijn met imidacloprid, werden geen significant hogere verliezen genoteerd.

De studie werd in november 2013 door het Erkenningscomité voor de bestrijdingsmiddelen voor landbouwkundig gebruik geëvalueerd. Het Comité concludeerde dat er op grond van deze monitoring geen verdere beperkingen van het gebruik van de neonicotinoïden en fipronil nodig zijn, dan deze die reeds eerder werden opgelegd, hetzij op initiatief van het Comité, hetzij uit hoofde van de Verordeningen (EU) nr. 485/2013 en nr. 781/2013 (beperkingen voor clothianidin, thiamethoxam, imidacloprid en fipronil; zie punt 2.3. voor verdere details).

24 http://www.biodiv.be/implementation/surveys/scoping-meeting

Overeenkomstig deze Verordeningen moeten, zo nodig, verdere monitoringsprogramma's worden opgezet om de werkelijke blootstelling van bijen aan de 4 insecticiden te verifiëren. Op advies van het Erkenningscomité heeft de dienst Pesticiden en Meststoffen in november 2013 een schrijven gericht aan de Europese Commissie om een debat op gang te brengen over de wijze waarop de monitoring idealiter wordt verricht en de resultaten worden geëvalueerd, vermits er vandaag veel onduidelijkheid bestaat over de te volgen methodologie.

3.C.5. De risico's voor bijen identificeren, evalueren en bewaken

3.C.5.1. De invasieve soorten

Actie 26 beoogde de uitwerking van een Nationale Strategie Invasieve Exotische Soorten (IES) op Belgisch niveau. Uiteindelijk werd onlangs over een Europese wetgeving onderhandeld, met de zeer actieve bijdrage van de Belgische gewestelijke en federale experten. De Europese verordening over de preventie en het beheer van de invoering en de verspreiding van invasieve exotische soorten (IES) werd op 21 oktober 2014 goedgekeurd en werd van kracht op 1 januari 2015. De definitie van de toepassingsmodaliteiten in België zal de komende maanden het voorwerp zijn van een nauwe samenwerking tussen de federale en gewestelijke entiteiten.

3.C.5.2. Biociden

Verschillende acties die voorzien waren in het Bijenplan met betrekking tot het beheer van de risico's van biociden, kregen concreet vorm door de opname van de doelstellingen ervan in het Federale Reductieprogramma voor Pesticiden (FRPP, zie punt 8).

3.C.5.3. Pesticiden

- «Guidance on the risk assessment of plant protection products on bees" van de EFSA

Midden 2013 heeft de European Food Safety Authority (EFSA) een document aangenomen waarin een nieuwe methodologie voor de evaluatie van de risico's van gewasbeschermingsmiddelen voor bijen (honingbijen, hommels en solitaire bijen) wordt voorgesteld. De EFSA was door de Europese Commissie gemandateerd om een dergelijk document op te stellen.

Tijdens de ontwikkeling van de Guidance heeft de EFSA de lidstaten geconsulteerd over een aantal 'risk management

options', zoals het gewenste niveau van bescherming en de beschermingsdoeleinden. De Dienst Pesticiden en Meststoffen heeft input gegeven tijdens deze consultatie. Ook tijdens de daaropvolgende publieke consultatie van een ontwerp van de Guidance heeft de dienst commentaar geleverd. Om het Belgische standpunt wetenschappelijk te onderbouwen werd overigens via financiering door het Begrotingsfonds voor de Grondstoffen een contract afgesloten met de Universiteit Gent om het ontwerp van de EFSA Guidance grondig door te lichten.

De volgende stap voor de implementering van de Guidance bestaat eruit dat het Permanent Comité voor de Voedselveiligheid en de Diergezondheid, een Comité dat wordt voorgezeten door de Europese Commissie en waarin alle lidstaten zijn vertegenwoordigd, nota neemt van het document, en bepaalt vanaf welke datum het zal worden gebruikt bij de evaluatie van aanvragen voor gewasbeschermingsmiddelen. Tijdens de discussie van de EFSA Guidance in het Permanent Comité zijn een aantal bezwaren tegen een snelle implementering ervan naar boven gekomen, zoals:

- De complexiteit van de voorgestelde methodologie en de nood aan een calculator om de evaluatie te vereenvoudigen;
- De noodzaak tot herstructurering van het document en tot verbetering van enkele fouten;
- De afwezigheid van protocollen voor het uitvoeren van bepaalde door de EFSA Guidance aanbevolen studies;
- De nood aan bijkomend wetenschappelijk onderzoek voor bepaalde aspecten (zoals bijvoorbeeld het fenomeen van de guttatie, dit is de afscheiding van druppeltjes vocht door de bladeren van gewassen; deze druppeltjes, die in het geval van behandelde gewassen met een insecticide kunnen zijn gecontamineerd, kunnen worden geconsumeerd door bijen).

Om deze en andere aspecten verder uit te diepen heeft de Commissie in december 2013 een workshop georganiseerd, waarvoor alle lidstaten werden uitgenodigd. Er werd besloten dat een stapsgewijze implementering van de EFSA Guidance de beste optie is. De EFSA werd overigens ook uitgenodigd om het document te herstructureren en een calculator te integreren. In april 2014 heeft de Commissie een Expert Group samengeroepen om een implementeringsplan op te stellen. Dit plan wordt verder besproken in de context van het Permanent Comité.

De dienst Pesticiden en Meststoffen heeft de activiteiten hieromtrent van nabij opgevolgd, door deelname aan het Permanent Comité, aan de workshop en aan de Expert Group van de Commissie. Voor de Belgische standpuntbepaling consulteert de dienst de gewestelijke overheden in de context van het Coördinatiecomité Internationaal Milieubeleid (CCIM).

- Europese besluitvorming over pesticiden

Gelet op recente wetenschappelijke studies die een nieuw licht werpen op potentiële effecten van pesticiden op bijen, en dan in het bijzonder van insecticiden die behoren tot de familie van de neonicotinoïden, heeft de Commissie EFSA in 2012 gemandateerd een evaluatie te verrichten van de risico's voor bijen verbonden aan alle in de Europese Unie toegelaten toepassingen van de stoffen thiamethoxam, imidacloprid, clothianidin en fipronil voor de behandeling van zaaizaden en onder vorm van granulaten. Hierbij dienden alle mogelijke blootstellingswegen te worden bekeken (stofvorming bij het zaaien, aanwezigheid van residuen in nectar en pollen, guttatievloeistof,…), en ook de sub-chronische effecten en de effecten op de ontwikkeling van de bijenkolonies. Op basis van de EFSA-conclusies heeft de Europese Commissie in overleg met de lidstaten in het Permanent Comité een aantal beperkingen opgelegd aan de Europese goedkeuring van de 4 stoffen, onder andere om uit te sluiten dat bijen blootgesteld zouden kunnen worden aan gecontamineerde pollen en nectar.

De dienst Pesticiden en Meststoffen heeft actief deelgenomen aan deze besprekingen, die uiteindelijk hebben geleid tot de reeds in punt 2.1. genoemde Verordeningen (EU) nr. 485/2013 en nr. 781/2013. Ter voorbereiding werd input van de gewesten en van diverse stakeholders over de EFSA-conclusies grondig geanalyseerd door de dienst. Na de goedkeuring van de Verordeningen werden de Belgische toelatingen voor gewasbeschermingsmiddelen die één van de 4 stoffen bevatten, aangepast aan de Europese Verordeningen. In vele gevallen waren de Belgische toelatingen reeds zo beperkt dat een verdere aanpassing overbodig was.

Zoals vermeld onder punt 2.1. is naast de opgelegde beperkingen qua gebruik ook de verplichting tot monitoring een resultaat van de genoemde Verordeningen. Maar dit is niet alles: voor de 4 betrokken stoffen moeten de producenten tegen eind 2014 een aantal verdere studies leveren om de risico-evaluatie voor bepaalde blootstellingswegen verder te verfijnen. België zal als rapporterende lidstaat optreden voor de studies uitgevoerd met clothianidin. Met andere woorden, de Dienst Pesticiden en Meststoffen zal deze studies moeten evalueren en daarover een verslag opstellen. De Dienst is nu al bezig met de voorbereidende werkzaamheden daartoe, onder andere door overleg met enerzijds de producent en anderzijds de EFSA over de wijze waarop deze studies moeten worden verricht.

Momenteel werkt de EFSA op mandaat van de Europese Commissie aan een verdere evaluatie van de 4 stoffen, met name voor de andere toepassingen dan op zaaizaden en als granulaten.

- Evaluatie van nieuwe wetenschappelijke studies

Zoals vermeld hierboven werd de EFSA-evaluatie van de 4 stoffen in 2012 uitgelokt door de publicatie van een aantal wetenschappelijke studies. Er zijn meer en meer aanwijzingen dat ook zeer geringe concentraties van sommige insecticiden reeds een impact kunnen hebben op bijen, bijvoorbeeld op de capaciteit om de korf terug te vinden. Hoewel het vandaag niet duidelijk is of en in hoeverre dergelijke fenomenen een rol spelen in de bijensterfte, dienen deze wetenschappelijke evoluties van nabij te worden gevolgd, om zo nodig in toepassing van het voorzorgsbeginsel de nodige maatregelen te kunnen nemen om de bijen te beschermen.

Daarom screent de dienst Pesticiden en Meststoffen de wetenschappelijke literatuur en worden studies die handelen over de effecten van pesticiden op bijen nader bekeken. Er wordt vooral op gelet of de concentraties waarbij in de studie ongewenste effecten op bijen optreden van dezelfde grootteorde zijn als deze waaraan bijen kunnen worden blootgesteld na een gebruik van het pesticide overeenkomstig de voorwaarden zoals vastgelegd in de toelatingsakte.

3.C.5.4. Opduikende risico's

Over sommige risico's is nog maar weinig geweten, dat is bijvoorbeeld het geval voor risico's gelinkt aan de handel in hommels. Andere, nog helemaal ongekende risico's, zouden in de toekomst wel eens de kop kunnen opsteken.

Dit punt werd aangesneden in het kader van de Werkgroep Bijen en is het voorwerp van een van de aanvullende maatregelen voorgesteld in het rapport van deze werkgroep van maart 2013. De denkoefening dient te worden uitgebreid om de meest doeltreffende en efficiënte maatregelen te kunnen vinden om te kunnen anticiperen op deze risico's.

Tot slot zijn een aantal risico's wel gekend, maar doen ze zich nog niet voor op ons grondgebied. Dat is bijvoorbeeld het geval met de Aziatische horzel. De Aziatische horzel is al enkele jaren aanwezig in Frankrijk en zou de komende jaren ook in België kunnen opduiken. De acclimatisatie van dit diertje zou bovendien in de hand gewerkt kunnen worden door de klimaatveranderingen. Er werd druk overleg gepleegd door experten om te kunnen anticiperen op zijn komst. De betrokken experten besteden bijzondere aandacht aan de manier waarop onze Franse collega's omgaan met deze problematiek, met name inzake (al dan niet chemische) bestrijdingsmiddelen. In het zuidoosten van Frankrijk wordt zwaveldioxide ook gebruikt om nesten van de Aziatische horzel te vernietigen door de stof rechtstreeks te injecteren in het nest. Deze techniek lijkt goede resultaten op te leveren. Dit gebruik van zwaveldioxide, dat aanvankelijk werd ontwikkeld door imkers buiten elk reglementair kader, was in 2013 het voorwerp van een derogatie. In België is deze praktijk niet toegestaan.

In het zuiden van Italië is onlangs een nieuw belangrijk risico opgedoken: Aethina tumida, of kleine kastkever. Deze parasiet is afkomstig uit Zuid-Afrika. Zijn aanwezigheid werd opgemerkt in Australië, Canada en de Verenigde Staten. In Europa werd tot nog toe één geval gesignaleerd, in Portugal in 2004, maar die haard werd snel vernietigd. Er werd evenwel jammer genoeg nog een aanwezigheid van Aethina tumida gemeld in Calabrië, op 5 september 2014. De parasiet is voortaan ook aanwezig op Sicilië.

De kever kan zich snel vermenigvuldigen in de bijenkolonies waar hij zich voedt met het broednest, de honing en het bijenbrood. De excrementen van de kever zorgen ervoor dat de honing aangetast raakt en gaat gisten. Deze vorm van parasitisme kan er toe leiden dat de kolonie afsterft of dat de bijen het nest verlaten. In de Verenigde Staten heeft de komst van de kleine kastkever tot een aanzienlijk productieverlies geleid.

De verspreiding van de kleine kastkever wordt in de hand gewerkt door de vele wisselwerkingen tussen bijen, kolonies, zwermen, was of ander materiaal afkomstig van de bijenteelt. De bijenteelt is sterk ontwikkeld in het zuiden van Italië. Dit is een belangrijk gebied voor de exploitatie van bepaalde nectarproducenten (met name citrusvruchten, kastanje en eucalyptus). Sommige imkers produceren er zwermen, pakketjes bijen en koninginnen die naar andere streken in Italië worden uitgevoerd en naar het buitenland. Ook het vervoer van fruit of de verplaatsing van occasionele gastheren (zoals hommels) kan eveneens bijdragen tot de verspreiding van deze parasiet.

De Italiaanse overheid heeft verschillende maatregelen getroffen om de parasiet onder controle te krijgen. Een van deze maatregelen bestaat in regelmatige inspecties van de bijenkorven in de geïnfecteerde zone en de strikte controle van de wettelijke handel in producten van de bijenkorf. Het risico op de introductie in België van de kleine kastkever door de invoer van bijen afkomstig van besmette regio's, is reëel. Daarom is de invoer uit besmette regio's in Italië momenteel verboden.

3.C.6. De bestuiving integreren in de federale, Europese en andere beleidslijnen, plannen en programma's

Een van de belangrijkste krachtlijnen van het Plan bestaat in de wil om een zekere coherentie te waarborgen tussen de verschillende overheidsbeleidslijnen die een rechtstreekse of onrechtstreeks invloed hebben op de bijen.

Dit heeft betrekking op verschillende plannen. Twee plannen die op een transversale manier betrekking hebben op de federale diensten zijn zeer doelgericht: het Federale Plan voor de integratie van de biodiversiteit in vier federale sleutelsectoren 2009-2013 en het Federale Plan inzake Duurzame Ontwikkeling (FPDO) III. Het federale Plan voor de integratie van de biodiversiteit zit momenteel in de fase van de eindevaluatie en deze evaluatie zal worden opgenomen in het federale milieurapport dat in het eerste semester van 2015 zou moeten verschijnen. Het instandhouden van de bestuiving zal op zijn tijd deel uitmaken van discussies over het verdere gevolg dat gegeven moet worden aan dit plan. De uitwerkingsfase van het FPDO III is nog steeds aan de gang. Verschillende experten werken samen om in dit plan maatregelen op te nemen die de markt (vraag en aanbod) van bepaalde sectoren moeten oriënteren, door producten te promoten die een gunstige invloed hebben op de instandhouding van de biodiversiteit en van de ecosystemische diensten, waaronder de bestuiving.

Buiten het kader dat wordt geboden door deze twee transversale plannen, was het ook mogelijk om naar een betere coherentie te evolueren tussen de verschillende beleidslijnen van de overheid, zoals hierna beschreven.

3.C.6.1. Federaal Reductieplan voor Pesticiden (FRPP)

Het Federaal Reductieprogramma voor Pesticiden (FRPP) streeft naar een vermindering van de risico's voor de gezondheid van de mens en voor het milieu die voortvloeien uit het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen en biociden. Het omvat een hele reeks uiteenlopende acties, die moeten worden gerealiseerd tussen 2013 en 2017.

Actie 10 van het Bijenplan wou "de bijenacties versterken" van het FRPP. Dat is momenteel een feit vermits actie 9.1 van dat FRPP als doelstelling de opvolging heeft van de effecten van gewasbeschermingsmiddelen en biociden op bijen. De dienst Pesticiden en Meststoffen moet in de context van deze actie actief meewerken aan de coördinatie van de federale initiatieven in dit verband om deze efficiënter te maken. Er moet tweejaarlijks een synthese van deze activiteiten worden gemaakt, met name naar aanleiding van de publicatie van de resultaten van de monitoring van de blootstelling van bijen aan insecticiden van de familie van de neonicotinoïden (punt 4.6).

Bovendien komen een aantal van de doelstellingen opgenomen in het FRPP, op zijn minst gedeeltelijk, tegemoet aan de doelstellingen geformuleerd in andere acties van het Bijenplan. Dat is met name het geval voor actie 7 "De toelatingen en de vergunningen voor amateurproducten tot het strikt noodzakelijke beperken" (2.2 van het FRPP), actie 8 "De vergunningen voor biociden op een gerichte en gedifferentieerde manier beheren" (acties 10.7 en 10.8 van het FRPP) en actie 9 "Het potentieel van de nationale aanvullende maatregelen analyseren die toelaten de biocidemarkt te reguleren" (actie 2.3 van het FRPP).

3.C.6.2. De ontwikkeling van het onderzoek over bestuiving en bijen

BRAIN-be (2012-2017) is het federale kaderprogramma voor onderzoek waarmee tegelijkertijd kan worden ingespeeld op de behoeften aan kennis van de federale departementen en het wetenschappelijke potentieel kan worden ondersteund van de Federale Wetenschappelijke Instellingen (FWI's). Door het doorgedreven overleg tussen deze verschillende entiteiten kon in 2014 de financiering van het project BELBEES («Multidiciplinary assessment of BELgian wild BEE decline to adapt mitigation management policy») voor een duur van 4 jaar worden goedgekeurd.

De doelstelling van dit onderzoeksproject, gefinancierd in het kader van de eerste projectoproep van as 1 (Ecosystemen, biodiversiteit, evolutie), bestaat erin de gegevens in te zamelen en te analyseren over de recente veranderingen in de wilde bijenpopulatie en om de respectieve rol te evalueren van de vermoedelijke oorzaken voor deze teloorgang, met de bedoeling uiteindelijk concrete voorstellen te formuleren om deze bestuivingsdienst te herstellen. Andere projecten zouden kunnen worden ingediend in het kader van volgende projectoproepen.

De Cel Contractueel Onderzoek van de FOD Volksgezondheid financiert onderzoek dat betrekking heeft op het federale beleid bij het DG Dier, Plant en Voeding en het Federale Agentschap voor de Veiligheid van de Voedselketen (FAVV).[25]. De oproep tot projecten van 25 juni 2014 omvatte onder andere het thema: «Identificatie van de risico's bij invoer van bijen en bijenteeltproducten, op insleep en verspreiding van quarantaine-organismen voor planten en plantaardige producten, en van pathogenen voor bijen en voor andere gekweekte bestuivers zoals hommels (APIRISK)».

25 http://www.health.belgium.be/eportal/Aboutus/ourorganisation/Recherchecontractuelle/index.htm

Naast deze federale financieringen biedt Horizon 2020 eveneens mogelijkheden als Europees onderzoeks- en innovatieprogramma, met een financieringscapaciteit van bijna € 80 miljoen over 7 jaar, van 2014-2020. De oproepen tot projecten zullen worden onderzocht om opportuniteiten aan te grijpen inzake de financiering van onderzoek dat betrekking heeft op het behoud van de bestuiving.

3.D. Conclusie en langetermijnontwikkeling van het Plan

Het Federale Bijenplan heeft een collaboratieve werkmethodologie ingevoerd tussen de actoren van de administratie, het onderzoek en de burgermaatschappij in het algemeen, die rechtstreeks of onrechtstreeks betrokken zijn bij het behoud van de bestuiving. Het is een federaal en nationaal "Bijenbestuur" dat het mogelijk heeft gemaakt om concrete acties op touw te zetten en er voor gezorgd heeft dat veelbelovende platformen gelanceerd konden worden.

Vandaag bestaat de uitdaging erin om deze positieve en dynamische samenwerking ook in de toekomst mogelijk te maken, net als de acties die werden gerealiseerd of op gang werden gebracht. Het is immers zo dat van alle acties van het Plan die werden gelanceerd, ze in termen van dit Plan niet allemaal hun vruchten hebben afgeworpen, en dit om verschillende redenen.

Eerst en vooral hadden bepaalde luiken tot doel om procedures en werkmethodologieën op lange termijn in te voeren, of bepaalde reeds bestaande maatregelen te versterken, door zich daarbij te baseren op dit nieuwe "Bijenbestuur". Het gaat hier in het bijzonder om acties die betrekking hebben op het beheer van de risico's, die logischerwijze in de toekomst voortgezet dienen te worden. Eenzelfde scenario geldt voor de luiken gewijd aan de gezondheid van de bijen of aan het coherent maken van het beleid van de overheid, de plannen of programma's.

Andere luiken konden niet worden afgerond omdat die gepaard gingen met aanzienlijke voorbereidende en toepassingswerkzaamheden die in ruime mate de initieel door het Plan voorziene periode overstegen. Dat is met name het geval voor bepaalde pistes die als prioritair worden beschouwd om het probleem van de teloorgang van de bijen aan te pakken: de multifactoriële bewaking van de honing- en wilde bijen en de definiëring van maatregelen ter preventie en beheer van de problematiek in samenspraak met de sector van de bijenteelt.

Alle pistes die worden beoogd door het Federale Bijenplan zullen het voorwerp blijven van een diepgaande analyse en opvolging, om er de haalbaarheid en de pertinentie van te bepalen of om er de parameters van aan te passen op grond van de evolutie van de reglementaire, wetenschappelijke en politieke context.

Het behoud van de bestuiving blijft een prioritaire doelstelling van de federale departementen en diensten die zich hebben geëngageerd in de uitvoering van het Federale Bijenplan 2012-2014, in overleg en nauwe samenwerking met de gewestelijke en Europese overheden.

© NJ Vereecken

www.gezondheid.belgie.be
www.info-bijen.be

federale overheidsdienst
**VOLKSGEZONDHEID,
VEILIGHEID VAN DE VOEDSELKETEN
EN LEEFMILIEU**

Place Victor Horta 40/10
1060 Bruxelles - Belgique
Tel: +32 (0)2 524 96 12
Mail: @gezondheid.belgie.be
www.gezondheid.belgie.be

V.U. : Dr. Dirk Cuypers. Victor Hortaplein, 40 bus 10, 1060 - Brussel | Grafisch ontwerp: Thierry Sauvenière | D/2015/2196/8